

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งที่จะทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตของชุมชนจากการผลิตแบบเคมีไปสู่การผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ โดยผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นที่จะใช้ในการวิจัยเพื่อให้เห็นภาพของความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในการปรับเปลี่ยนระบบการผลิต ตั้งแต่ระบบการผลิตดั้งเดิมสู่เกษตรเคมีและปรับเปลี่ยนมาสู่เกษตรอินทรีย์ในปัจจุบัน โดยผู้วิจัยได้วางเงื่อนไขที่สำคัญไว้กว้างๆ คือ เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคมและด้านสิ่งแวดล้อม ที่มีส่วนในการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตในชุมชนและผลที่ได้รับภายในชุมชนที่เกิดจากการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ในปัจจุบัน โดยผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิด การพัฒนา/ทฤษฎีความทันสมัยและแนวคิดการปรับตัว เพื่อจะนำมาอธิบายถึงความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตแต่ละช่วงการผลิตเข้ากับเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยน ส่วนแนวคิดการยอมรับสิ่งใหม่ผู้วิจัยได้นำมาตรวจสอบถึงขั้นตอนของการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตของเกษตรกร เช่นเดียวกับแนวคิดเกษตรอินทรีย์และแนวคิดสิ่งแวดล้อมยั่งยืน ก็สามารถนำมาใช้อธิบายถึงผลที่ได้รับจากการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ในปัจจุบันได้ ซึ่งจากวัตถุประสงค์และรูปแบบของการศึกษา ผู้วิจัยใช้เทคนิคการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพในการรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาชุมชนด้วยตนเอง โดยทำตนเองให้เหมือนคนในชุมชน โดยการเข้าไปในชุมชนเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง และบางช่วงของการผลิตผู้วิจัยเข้าไปอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลาหลายๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสมบูรณ์ถูกต้องที่สุด

เนื่องจากการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพนั้นต้องเข้าไปศึกษาสภาพความเป็นจริงของชุมชน สภาพแวดล้อม บริบทของชุมชนและมองการปรับเปลี่ยนแบบองค์รวมหลายมิติ ซึ่งต้องใช้ความอดทนอย่างต่อเนื่องในการสังเกตและติดตามการปรับเปลี่ยนภายในชุมชนให้มีความเป็นจริงถูกต้องมากที่สุด

ในการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้วางแผนการวิจัยไว้เป็นขั้นตอนดังนี้

- 3.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล
- 3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.3 เครื่องมือและวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4 วิธีการดำเนินการเก็บข้อมูล

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้มีทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ

ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ข้อมูลส่วนบุคคล แนวคิด การรับรู้ข่าวสาร รูปแบบการทำการเกษตร เช่น ปัจจัยการผลิต ชนิดพืชที่ปลูก วิธีการผลิต ขั้นตอนในการปรับเปลี่ยน ปัญหาวิธีการแก้ไข แนวทางการจัดการการเกษตรแบบยั่งยืน ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้น

ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กับเรื่องที่ทำการศึกษา เก็บรวบรวมจากรายงาน เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าจากห้องสมุด และจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

- เกษตรกรที่มีการรวมกลุ่มกันและจดทะเบียนจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ของบ้านป่าไผ่ จำนวน 35 ราย จากจำนวนเกษตรกรทั้งหมด 192 ราย คิดเป็น 18.2 เปอร์เซ็นต์จากเกษตรกรทั้งหมดของชุมชนบ้านป่าไผ่ (รายละเอียดในภาคผนวก ก.)

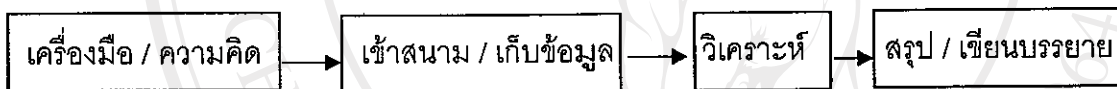
- กลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง
รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

นายเพชร	ทเวตา	หมอเมืองพื้นบ้าน อายุ 78 ปี
นางน้อย	ทองคำฟู	ผู้เฒ่าผู้แก่ อายุ 82 ปี
นางเหลียว	ธาดุอินจันทร์	ผู้เฒ่าผู้แก่ อายุ 73 ปี
นายถา	ทาทินทรีย์	อดีตแก่เหมืองพระยาพรหม อายุ 72 ปี
นางคำปัน	ทาทินทรีย์	แม่ค้าขายของในหมู่บ้าน
นายไสว	ทเวตา	ผู้สืบทอดแพทย์สมุนไพร
พระสมุห์ประจวบ	วุฒิจารี	พระวัดกัญจนินิถารวม (บ้านป่าไผ่)
นายยิ่งยศ	แต้มคิม	เจ้าหน้าที่ฝ่ายศึกษาและพัฒนาที่ดิน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ

นายอดุลย์	มีสุข	เจ้าหน้าที่ฝ่ายทดลองการปลูกพืช ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ
นายนพดล	สันยา	เจ้าพนักงานการเกษตร 5 (เกษตรตำบล)
นางยุพิน	ไชยเสนา	เจ้าพนักงานการเกษตร 5 สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 6 เชียงใหม่
คุณสุภาภรณ์	วุฒิการณ์	เจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบลแม่โป่ง

3.3 เครื่องมือและวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ละเอียดและครอบคลุม โดยใช้วิธีการในหลายรูปแบบ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงถูกต้อง เพื่อนำไปตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยอาศัยกรอบคิดของ Spradley & McCurdy (1972, p 3) ซึ่งมีกรอบคิดดังนี้

แผนภูมิที่ 4 เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 เครื่องมือในการเก็บข้อมูล

1. การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) โดยการใช้คำถามในการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เป็นคำถามที่ไม่เป็นทางการ หากแต่ครอบคลุมซึ่งทำให้เกิดบรรยากาศเป็นกันเอง และเกิดความคุ้นเคยเสมือนหนึ่งผู้วิจัยเป็นบุคคลภายในชุมชน

2. วิธีการสังเกต (Observation) โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม คือ ในขณะที่สัมภาษณ์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้มีโอกาสร่วมกิจกรรมกับคนในชุมชน และผู้ให้ข้อมูลต่างๆ ร่วมไปด้วย และวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยการสังเกตที่ไม่ทำให้ผู้ถูกวิจัยรู้ว่า กำลังถูกสังเกต พฤติกรรม และปรากฏการณ์ต่างๆ ของชุมชน ซึ่งวิธีการนี้ต้องใช้ความรอบคอบเพื่อมิให้เกิดความระแวง

3. บันทึกภาคสนามและบันทึกประจำวัน การเก็บข้อมูลแต่ละวัน ผู้วิจัยใช้วิธีจดบันทึกย่อๆ ในสมุดแล้วนำมาวิเคราะห์ โดยการแยกประเด็นเป็นหมวดหมู่ที่กำหนดไว้ในกรอบความคิดในการวิจัย เพื่อให้สามารถทบทวนเหตุการณ์ นำมาใช้ในการเขียนรายงาน

4. วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูล กล้องถ่ายรูป และเทปบันทึกเสียง เพื่อความสะดวกในการเก็บข้อมูล รวมทั้งช่วยให้ได้ข้อมูลและหลักฐานครบสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

3.4 วิธีการดำเนินการเก็บข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้สร้างความคุ้นเคยภายในชุมชนเป็นระยะเวลาานระยะหนึ่ง จนเป็นที่รู้จักและคุ้นเคยกันดีระหว่างผู้วิจัยและคนในชุมชน และได้เข้าร่วมกิจกรรมในโอกาสต่างๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น ซึ่งก็ได้พูดคุยสอบถามในประเด็นต่างๆ ที่ได้ตั้งไว้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ให้เห็นถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้อง เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการทำงานออกเป็น 3 ระยะเวลาคือ

ระยะแรก ผู้วิจัยได้เข้าไปในชุมชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และแจ้งจุดประสงค์ให้ทราบ เพื่อนำพาผู้วิจัยไปพบผู้นำชุมชน เพื่อขอความร่วมมือ ในช่วงเวลานี้ผู้วิจัยได้พยายามศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมาของชุมชน และสภาพทั่วไปของชุมชน จากข้อมูลเอกสารของชุมชน ซึ่งได้จากผู้นำชุมชนกลุ่มต่างๆ และจากเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ปฏิบัติหน้าที่ในชุมชน

ระยะที่สอง ผู้วิจัยสร้างความคุ้นเคยกับชุมชนมากขึ้น จึงทำให้ผู้วิจัยสามารถศึกษาข้อมูลเชิงลึกได้มากขึ้น ในช่วงนี้ผู้วิจัยได้พยายามเข้าสู่ชุมชนมากขึ้น และพยายามเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เช่น การร่วมทำบุญในโอกาสต่างๆ และผู้วิจัยได้ร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่มเกษตรอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง

ระยะที่สาม ผู้วิจัยได้ใช้เวลาในการเดินทางเข้าออกชุมชนเป็นระยะๆ เพื่อทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ และเพื่อให้การรวบรวมข้อมูลสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ทุกครั้งของการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยจะจดบันทึกข้อมูล โดยการจดบันทึกและเทปบันทึกเสียง รวมทั้งการบันทึกภาพเหตุการณ์ต่างๆ โดยกล้องถ่ายรูป

3.4.1 วิธีการเก็บข้อมูล

ตารางที่ 1 รายละเอียดการเก็บข้อมูล

วัตถุประสงค์ / เนื้อหาการวิจัย	ข้อมูล	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือ ในการรวบรวม	วิธีการวิเคราะห์	หมายเหตุ
1) บริบทชุมชน	ทุติยภูมิ	-ข้อมูล จปฐ. -รายงานสำรวจของ ศูนย์การพัฒนาห้วย ฮ่องไคร้ฯ -รายงานสำนักงาน ประถมศึกษาอำเภอ ดอกสะเก็ด	-รวบรวมเอกสาร หนังสือ งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องมาทำ การศึกษาถึง บริบทของชุมชน	-นำข้อมูลทุติยภูมิ (จปฐ. และรายงาน การสำรวจชุมชน) ไปจัดระบบเพื่อให้ เห็นความเปลี่ยนแปลง ของชุมชนทั้ง ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม	
	ปฐมภูมิ	-การสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้เฒ่าผู้แก่และ ปราชญ์ชาวบ้าน -สมาชิกกลุ่มเกษตร อินทรีย์จำนวน 35 ราย	-การสัมภาษณ์ แบบไม่เป็นทาง การ -โดยการให้เทป บันทึกเสียงและ จดบันทึกข้อมูล ที่ได้จากการ สัมภาษณ์	-นำข้อมูลจากการ สัมภาษณ์ประวัติ ศาสตร์ชุมชนจาก ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้อาวุโสนำมา ผสมกับงานวิจัยที่ ผ่านมา นำมาเรียบ เรียงตามลำดับ เวลาเหตุการณ์ จากนั้นนำมา ตรวจสอบความ ถูกต้องกับผู้นำ ชุมชนอีกครั้ง	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

วัตถุประสงค์ / เนื้อหาการวิจัย	ข้อมูล	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือ ในการรวบรวม	วิธีการวิเคราะห์	หมายเหตุ
2) การปรับเปลี่ยน ระบบเกษตรของ เกษตรกรชุมชน บ้านป่าไผ่	พหุติยภูมิ ปฐมภูมิ	-รายงานการเกษตร สำนักงานเกษตร อำเภอคอยสะเกิด -รายงานวิจัยของ หมู่บ้าน -สมาชิกกลุ่มเกษตร	-ศึกษารายงาน จากหน่วยงาน และงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง -การสัมภาษณ์	-นำข้อมูลจากรายงาน ที่เกี่ยวข้อง มาทำการ แยกแยะจัดลำดับเวลา /เหตุการณ์ เพื่อให้เห็น ถึงการเปลี่ยนแปลงของ ระบบการเกษตรใน ชุมชน -ใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพ	
3) เงื่อนไขทาง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่ มีผลทำให้เกิดการ ปรับเปลี่ยนระบบ เกษตรดั้งเดิมเป็น ระบบเกษตรเคมี	ปฐมภูมิ	-สมาชิกกลุ่มเกษตร อินทรีย์บ้านป่าไผ่ จำนวน 35 ราย -เจ้าหน้าที่ที่มีส่วน เกี่ยวข้อง และผู้ให้ ข้อมูลรอง จำนวน 12 ราย	เป็นรายบุคคล และการพูดคุย เป็นกลุ่มย่อย -การใช้เทป บันทึกเสียง -จดบันทึก รายละเอียดใน การสัมภาษณ์ -ใช้กล้องบันทึก ภาพกิจกรรม ของกลุ่มเกษตร อินทรีย์ -การสัมภาษณ์ แบบไม่เป็นทาง การ -การใช้แบบ สัมภาษณ์แบบ ปลายเปิดให้ แสดงความ ความคิดเห็น	จากการสัมภาษณ์เชิงลึก จากสมาชิกกลุ่มเกษตร อินทรีย์ จำนวน 35 ราย และบุคคลที่มีส่วนเกี่ยว ข้อง จำนวน 12 ราย แล้วนำมาแยกแยะ จัดเป็นหมวดหมู่ตาม วัตถุประสงค์ของการวิจัย เรียบเรียงเป็นข้อเขียน จัดหมวดหมู่สรุป แล้ว นำมาตรวจสอบความ ถูกต้องกับผู้นำกลุ่ม เกษตรกรอินทรีย์และผู้นำ ชุมชน -วิเคราะห์ข้อมูลเชิง คุณภาพจากการ สัมภาษณ์เชิงลึก การใช้ แบบสอบถามแบบปลาย เปิดให้แสดงความคิด เห็น จำนวน 35 ตัวอย่าง นำมาแยกแยะ จัด หมวดหมู่ ทั้งทางด้าน	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

วัตถุประสงค์ / เนื้อหาการวิจัย	ข้อมูล	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือ ในการรวบรวม	วิธีการวิเคราะห์	หมายเหตุ
และเป็นระบบ เกษตรอินทรีย์			-การใช้เทป บันทึกเสียง -จดบันทึก รายละเอียดใน การสัมภาษณ์	เศรษฐกิจ สังคมและ สิ่งแวดล้อม แล้วนำไป ตรวจสอบความถูกต้อง กับสมาชิกกลุ่มเกษตร อินทรีย์อีกครั้งหนึ่ง	
4) ผลที่ได้รับจาก ระบบเกษตร อินทรีย์ต่อ	ปทุมภูมิ	-สมาชิกกลุ่มเกษตร อินทรีย์บ้านป่าไผ่ จำนวน 35 ราย	-การสัมภาษณ์ แบบไม่เป็น ทางการ	-การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ จากแบบสอบถาม	
เศรษฐกิจ สังคม และการฟื้นตัวของ สิ่งแวดล้อม			-การใช้แบบ สัมภาษณ์แบบ ปลายเปิด -การสำรวจ ภาคสนามโดย การสังเกตแบบ มีส่วนร่วมและ ไม่มีส่วนร่วม -การใช้เทป บันทึกเสียงใน การสัมภาษณ์ -การบันทึกภาพ โดยการถ่ายภาพ ในการเก็บ รวบรวมข้อมูล	ถามแบบปลายเปิดให้ เกษตรกรแสดงความ คิดเห็น จำนวน 35 ราย -การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ จากการสังเกต ทั้งที่มีส่วน ร่วมและไม่มีส่วนร่วม ได้แก่ การร่วมกิจกรรม กลุ่มเกษตรอินทรีย์และ ชุมชน การสังเกตภาค สนาม ได้แก่ การฟื้นตัว ของสภาพสิ่งแวดล้อม แล้วนำมาแยกแยะ จัด ลำดับหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ ทั้งผลที่ได้ทาง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่ง แวดล้อม เรียบเรียงเป็น ข้อเขียนนำกลับไปตรวจสอบ ความถูกต้องกับกลุ่ม สมาชิกเกษตรอินทรีย์ อีกครั้ง	

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำเอาข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกตมาแยกแยะ จัดหมวดหมู่ และวิเคราะห์เชื่อมโยงถึงความสัมพันธ์ของข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลที่ต้องการอย่างครบถ้วน จึงนำมาวิเคราะห์โดยศึกษาภาพรวมของการปรับเปลี่ยนการเกษตรเคมีไปเป็นการ เกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรบ้านป่าไผ่ พร้อมทั้งเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่มีผลทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนระบบเกษตร พร้อมกับผลที่ได้รับจากเกษตรกรอินทรีย์ต่อเศรษฐกิจ สังคมและการฟื้นตัวของสิ่งแวดล้อม จึงนำมาจัดทำข้อสรุป โดยการเชื่อมโยงประเด็นต่างๆ แล้วหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อตรวจสอบความถูกต้องว่าข้อมูลที่ได้รับนั้นมีความเป็นจริงไม่เปลี่ยนแปลง จึงเขียนรายงานการวิจัย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved